

УДК 811'373.7:59

ЗООФРАЗЕОЛОГІЗМИ: ПОХОДЖЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Ракітіна В. О.

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Гарбар М. А.
Харківський національний університет радіоелектроніки,
каф. українознавства, м. Харків, Україна
тел. +38(066)054-22-53, e-mail: veronika.rakitina@nure.ua

Zoophraseologism is a way of expressing traditions and cultural associations of the people. It carries an indirect meaning with the projection of the world of fauna on humans, playing a large role in semantics. Interestingly, cattle are most used in zoophraseologisms because such expressions are a reflection of contact with animals, namely with livestock, which ancestors contacted with daily.

З давніх-давен людей оточували тварини. Наші предки, спостерігаючи за подобою та поведінкою представників фауни, породжували певні культурні асоціації до навколишнього світу й передавали набуті знання наступним поколінням. Століття за століттям людство формувало багатство та різноманітність фольклору, поповнювало духовну скарбницю мови накопиченими стереотипами, еталонами, віруваннями та традиціями.

Зоофразеологія – велика функціонуюча фразеотематична група, що відображає етнокультуру народу, його ставлення до царства тварин. Зоофразеологізми є невід’ємною складовою фразеології і мовної картини світу в цілому, бо несуть у собі образно-генетичні елементи тварин.

Психологія спілкування потребує спрощення у поданні й сприйнятті інформації; усі ми прагнемо бути зрозумілими. Тому людська оцінка речей проходить крізь призму добре відомих усім понять та характеризується у порівнянні з тим, що є близьким і схожим на нас самих.

Як вважає Ю. Л. Лясота (цитуються за Ужченко, 2000), у минулому анімалізм був основою світогляду людини. А вона як була, так і залишається частиною живої природи, бо існує у світі собі подібних – у світі фауни.

Наскельні малюнки тварин, їхні зображення на перших аркушах папірусу з часом проєктувалися на образ людини й надавали їй тваринних якостей, що знайшло відображення в давньогрецьких і латинських легендах та переписах, релігійних заповідях. Досвід давніх людей сформував асоціативні сполучення, тобто крилаті вирази, деякі з яких ми використовуємо й в наш час, наприклад:

– *загадка сфінкса* – щось невідоме (міфічне чудовисько з обличчям жінки, тілом лева та крилами, що захищало місто Фіви й кожному, хто приходив, загадувало загадку: при помилці людину очікувала смерть);

– *зблукана вівця* – це про того, хто збився з правильного життєвого шляху (в Євангелії є притча, у якій Ісус Христос розповідає про господаря, що пішов шукати зниклу вівцю, незважаючи на ціле стадо).

Отже, риси та звички тварин можна легко переносити на людей і навпаки – на цьому базується принцип фразеологізмів із зоокомпонентами (зоонімами). Такі сполуки вживаються нами щодня та не потребують пояснень. «*Він крутиться як білка в колесі!*», «*Не лови тав!*», «*Годі битися як риба об лід!*» – кажуть сьогодні, і кожен розуміє, що мається на увазі.

Зооніми стали своєрідними уособленнями, символами моральних та інтелектуальних якостей людини. Проаналізувавши певну кількість зоофразеологізмів, ці мовні явища можна розділити на декілька груп:

1) характеристика зовнішніх відмінностей, зорове сприйняття: *біла ворона* (особлива людина, не така, як усі), *хоч цуценят бий* (одута, неприваблива людина), *пекти раків* (червоніти від сорому);

2) характеристика внутрішніх якостей та реакції: *битий (стріляний) вовк*, *горобець* (досвідчена людина), *боже теля* (лагідна, але безвольна, людина), *хоч вовком виї* (розпач та відчай), *заяча душа* (боягуз);

3) опис стану, становища: *горобець у роті не наслідив* (голодна людина), *як церковна миша*, *битися як птах у клітці* (про скрутне матеріальне становище), *золотий телець* (багатство як єдина мета життя);

4) спосіб дії, його експресивний характер та значущість: *лебеда рубати* (робити дурне), *як з гуски вода* (бути байдужим), *давати горобцям дулі* (байдикувати, тинятися), *як собака на сні* (не користуватися чим-небудь і не давати іншим), *як баран на нові ворота* (витріщатися);

5) часові характеристики: *у свинячий (собачий) голос* (несвоєчасно, пізно), *до перших півнів* (до півночі), *як корова заспіває*, *як горобці вперед хвостами летять*, *як півень знесеться* (ніколи);

6) кількісні й просторові характеристики: *левова частка* (найбільша частка майна), *як кіт наплакав*, *на заячий скік*, *з горобину душу* (дуже мало), *хоч конем грай* (дуже просторо), *ані рудої миші* (безлюдно).

Цікаво, що найчастіше в зоофразеологізмах представлені домашні тварини (вівця, баран, теля тощо), бо крилаті вирази є відбитком контакту людей з тваринами, а саме з худобиною наші предки контактували щодня.

Таким чином, взяті зі світу фауни образи віддзеркалюють риси людського характеру, побут і культуру народу. Вони несуть у собі пам'ять про буття та натуру жителів нашої планети.

Список використаних джерел:

1. Словник фразеологізмів української мови (б. д.). <http://kropivnitsky.maup.com.ua/assets/files/slov557.pdf>.

2. Ужченко, Д. В. (2000). Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні.